

DR. SZÚCS R. GÁBOR*

AZ ELSŐ BEFUTÓ: SZLOVÉNIA AZ EURÓÓVEZETBEN

1. TÉNYEK ÉS ELŐZMÉNYEK

Szlovénia, az Európai Unióhoz (EU) 2004-ben csatlakozott országok közül 2007. január elsejével elsőként vezette be nemzeti valutaként az eurót.

A laikus, és jórészt a szakmai közvélemény *Szlovéniáról* alkotott véleménye ezt megelőzően is *nagyon kedvező* volt. „Tizenhárom évvel a volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságtól való függetlenségének elnyerése után az ország egyike a legfejlettebb átmeneti gazdaságoknak Európában” írta 2004 márciusában SHIGEO KATSU, a Világbank alelnöke a szlovén EU-csatlakozásról szóló tanulmánykötet előszavában.¹ Eszerint Szlovénia *háromféle akadályt* is sikerrel vett: a szocialistától a piacgazdaságba, a regionálistól a nemzetgazdaságba, s a jugoszláv tagköztársaságtól az önálló, EU-tagállammá váláshoz vezető út akadályait. A kötet INOTAI ANDRÁS és PETER STANOVNIK által közösen jegyzett fejezete („EU Membership: Rationale, Costs and Benefits”) már az első mondatok egyikében megállapítja, hogy „Szlovénia az egy főre jutó GDP tekintetében *a térség legfejlettebb országa volt és az is maradt*” az önállóság után is.² Ez a fogalmazás rendkívül precíz: az *egy főre jutó GDP*-t illetően a KGST, és főleg a szovjet „elvárások” nyomasztó jelenléte nélküli, nyitott, közvetetten szabályozott gazdasága miatt Szlovénia valóban hallatlan *helyzeti előnnyel indult* a volt szocialista országokkal szemben. Állapota a *volt jugoszláv utódállamoknál* is jóval kedvezőbb volt.

* A ljubljanai Magyar Nagykövetség (Szlovénia) tanácsosa, külgazdasági irodavezető.

¹ Slovenia: From Yugoslavia to the European Union. The World Bank, Washington D.C., 2004. IX. old.

² U.o. 354. old. Kiemelés tőlem – Sz. R. G.

1. táblázat
A jugoszláv térség GDP-je a szlovén GDP%-ában, 1989-ben¹

Szlovénia	100,0
Horvátország	64,1
Vajdaság	59,6
Szerbia tartományok nélkül	52,0
Montenegró	36,9
Bosznia-Hercegovina	34,3
Macedónia	33,3
Koszovó	12,6

Ehhez hozzá kell tenni, mint a viszonylagos fejlettség okát és okozatát is egyben, hogy történelmi múltjánál és földrajzi helyzeténél fogva a Nyugat Európával évszázados, folyamatos kapcsolatban álló szlovén *munkaerő* jóval képzettebb volt a többi jugoszláv köztársaságénál, következésképpen *hatékonyabban hasznosította* a gazdasági nyitottság előnyeit. Tény az is, hogy (egy rövid, tíznapos incidenssorozattól eltekintve) Szlovéniát nem sújtotta a 90-es évek borzalmas *nyugat-balkáni háborúja*, amely hosszú időre visszavetette a többi jugoszláv utódállam gazdaságát.

Anélkül, hogy a részletekre kitérnénk, rá kell mutatni arra, hogy a volt Jugoszlávia, s benne Szlovénia gazdasága, a tartalmatlan „önigazgatás”, számos reform és az említett nagy szabadságfok, a fejlett országokból származó források és kedvezmények ellenére negyven-negyvenöt éven át *alapvetően szocialista típusú gazdaság volt* (politikai jellegéhez kétség sem férhet). Ezt az akkori vezetés nemhogy nem tagadta, de nagyon is hangsúlyozta, sőt, kényes volt rá. (Más kérdés, hogy a sajátos jugoszláv utat tekintette a szocializmus egyetlen, célravezető módjának.) *E tekintetben tehát nem volt olyan nagy különbség* „a Tábor” és a jugoszláv Szlovénia közt, mint azt sokan tudni vélik.

Többek közt erre, az alapvetően szocialista jellegre utal az *iparszerkezet*, amelyet ma is eltorzít az energiaintenzív vegyi- és nehézipar, illetve a kohászat nagy súlya,² valamint az *érdekvédelemnek*, a „munkás önigazgatás” egyetlen túlélőjének politikai szerepe: ezt a 2005-ben indult liberális jellegű reformok lelassulásának egyik legfőbb okaként emlegetik.

Fontos azonban, hogy Szlovénia, „szocialista” gazdasági múltja ellenére az eurót nem csak a volt szovjet tömb országainál, és ex-jugoszláv társainál, hanem olyan, hagyományos piacgazdaságoknál is előbb vezette be, mint *Ciprus* és *Málta*. Erről a tényről az elemzők hajlamosak elfeledkezni, pedig nagyon fontos, hiszen azt mutatja, hogy a (bár sajátos) „szocialista” típusú *gazdálkodás okozta történelmi jellegű hátrány is behozható*. Minden ellentmondása mellett ez a *szlovén euró bevezetés* legfontosabb *üzenete*.

¹ Forrás: „Slovenia...” i. m. 27. old.

² Energetska Bilanca Republike Slovenije 2006 (A Szlovén Köztársaság 2006. évi energiamérlege). Gazdasági Minisztérium, Ljubljana, 2006 május, 7.old. (szlovénül).

2. A POLITIKAI JELLEGŰ DÖNTÉS GAZDASÁGI ALAPJA ÉS A CSATLAKOZÁS FOLYAMATA

2.1. Politikai megfontolások

A Gazdasági és Pénzügyi Unió (EMU) harmadik szakaszához, az euró övezethez való csatlakozás természetesen minden esetben *politikai*, jószerével belpolitikai *döntés*. Ezt a kritériumokat teljesítő, de az eurót bevezetni nem kívánó országok (a legszemléletesebben talán Dánia) példája mutatja; igaz, mind a dánok, mind a britek *opt out*-tal, önkéntes kimaradási klauzulával rendelkeznek az EMU esetében. Rendkívül figyelemre méltó, hogy a szlovén vezetés már a 2004. májusi *uniós csatlakozást megelőzően* meghozta ezt az elhatározást. Meghatározta az egységes árfolyamrendszerhez, az ERM2-höz történő csatlakozás dátumát (2004. december 31., végül a csatlakozás fél évvel korábban történt), az árfolyamrendszeren belül követhető gazdasági és pénzpolitika fő vonásait – egyáltalán a csatlakozás egész menetét.¹ A döntés politikai jellegét hangsúlyozandó, az anyagot a *kormány és a Szlovén Nemzeti Bank* (Banka Slovenije, BS) közösen jegyezte. A helyzetet talán megkönnyítette, hogy a BS elnökét (szlovén szóhasználattal: kormányzóját) az akkori balközép-liberális kormánykoalíció javaslatára választotta meg a parlament. A BS és a kormány közti egyetértés a belpolitikai fordulat, a jobbközép koalíció 2004. december 3-i hivatalba lépése után is – kisebb, inkább részletkérdésekre vonatkozó vitáktól eltekintve – tökéletes volt. Erre az euró bevezetését követő minden értékelés felhívta a figyelmet, általános tanulságként említve a *kormány és a jegybank* közti *harmóniát*, mint alapvető követelményt.

A döntés politikai jellegének másik jele, hogy a szlovén *bankrendszer* erősen eltért (és eltér ma is) a többi EU tagállamtól: a *kereskedelmi bankok* szinte kivétel nélkül többségi *állami tulajdonban* voltak és vannak. Ezt mutatja a 2. táblázat. A két *kivétel* egyike, az SKB Banka már a rendszerváltozást megelőzően is jórészt francia érdekeltség volt, a Bank Austria Creditanstalt pedig az osztrák bank szlovéniai fiókja, így magától értetődően külföldi tulajdon. A kormány azonban (ezt az álláspontot a pénzügyminiszter képviseli a legerőteljesebben) az *önálló pénzpolitikát félti* a kereskedelmi bankok külföldi többségi tulajdonától. Szlovénia tehát lényegében *állami tulajdonú kereskedelmi bankrendszerrel* csatlakozott az euró övezethez. Ez kétségkívül megkönnyítette a csatlakozás menetének „vezénylését”, más szempontból azonban (versenyfeltételek) legalábbis szokatlannak mondható.

Megjegyezzük, hogy ez a szerkezet évek óta lényegében *változatlan*, tehát az előkészületek során is ilyen volt.

A lépés politikai motívumai között meg kell említeni a *demonstratív jelleget* is: Szlovénia nem csupán tudta, be is akarta bizonyítani a világnak relatív fejlettségét, „másságát”, azt, hogy a tíz új tagállam csoportjában *kivételes helyet* foglal el, semmilyen szempontból *nem tartozik a volt KGST országok közé*, Ciprussal és Máltával pedig *nagyságrendi* (az előbbivel nemzetközi politikai) okokból sem lehet összevetni.

¹ Programme for ERM II, Entry and Adoption of the Euro. Joint Programme of the Slovenian Government and the Bank of Slovenia. Ljubljana, 2003. november.

2. táblázat
A szlovéniai kereskedelmi bankok tulajdonosi szerkezete (2007. január)¹

A bank megnevezése	Tulajdonosok	A tulajdon mértéke (%)
Nova Ljubljanska Banka (NLB)	Szlovén Köztársaság	35,41
	KBC Bank NV, Hollandia	34,00
	SOD állami tőkealap	5,05
	KAD állami tőkealap	5,01
	EBRD	5,00
	Egyéb belföldi tulajdonos	15,53
Nova Kreditna Banka Maribor	Szlovén Köztársaság	90,40
	KAD állami tőkealap	4,80
	SOD állami tőkealap	4,80
SKB Banka	Société Générale, S.A., Párizs	97,43
	Généfinance S.A., Párizs	2,15
	Egyéb	0,42
Gorenjska Banka	Sava, Kranj*	41,20
	Merkur, Ljubljana*	40,40
	Gorenjska Banka	6,10
	Egyéb belföldi tulajdonos	12,30
ABANKA	Triglav biztosító csoport*	28,60
	Sava, Kranj*	23,33
	Zvon 1 Holding*	16,08
	HIT Csoport*	22,29
	Egyéb belföldi tulajdonos	9,70
Banka Celje	NLB	40,99
	SOD állami tőkealap	9,36
	NFD 1 állami tőkealap	6,29
	Abanka Vipava*	4,82
	Factor Banka*	4,07
	Egyéb belföldi tulajdonos	34,47
Bank Austria Credinanstalt (BACA)	BACA, Bécs	99,50
	Egyéb	0,50

* Többségi belföldi állami tulajdonú intézmények, vállalatok.

¹ Forrás: Delo FT (szlovén politikai napilap gazdasági melléklete) 2007. március 26., 3. old. (szlovénül)

A szlovén közgazdászok által készített előzetes felmérések a leggyakrabban *Görögországgal* és *Portugáliával* hasonlították össze országuk helyzetét, márpedig e két dél-európai állam a döntés megszületésekor már tagja volt az euróövezetnek.

És végül ismételten hangsúlyozandó, hogy az előkészületek során bekövetkezett kormányváltás ellenére az euró bevezetését sikerült olyan *nemzeti ügyé tenni*, amely jórészt elmosta a párt- és egyéb részérdekeket. A folyamatot ugyanis az időközben ellenzékbe került volt kormánypártok sem igyekeztek gátolni, sőt, bírálataik e téren visszafogottak, és jól érzékelhetően javító szándékúak voltak. A *lakosság*, amely az önálló valuta rövid múltja miatt egyébként sem kötődött érzelmileg a tolarhoz, szintén támogatta az euró bevezetését. A nemzeti valuta feladása talán paradoxnak tűnő, de érthető módon *nemzeti büszkeségüket* növelte, hiszen ezzel sikerült *elsőnek lenni* ezen, a nagyon is látványos területen.

Abból azonban, hogy az euró bevezetése alapvetően politikai döntés volt, egyáltalán nem következik, hogy gazdaságilag, sőt, *közgazdasági elméleti és gyakorlati* szempontból ne lett volna *megalapozott*. Sőt: mind a bal-, mind a jobbközép kormányzat tudatában volt annak, hogy ilyen döntést nem lehet pusztán politikai szándék, vagy „üzenet” alapján meghozni, hiszen ezzel annak sikerét kockáztatná. Tekintsük át most az euró bevezetés feltételrendszerét vizsgáló *előzetes felmérés, elemzés* megállapításait.¹

2.2. Gazdasági feltételrendszer

a) Makrogazdasági feltételek

A felmérés egyik kiindulópontja, hogy *fejlettségi szintjét* tekintve Szlovénia 2005-ben az ERM2-höz való csatlakozással megkezdhetette azt a folyamatot, amelynek végén, 2007-ben csatlakozott az euróövezethez.

Ennek alátámasztására szolgált az a számítás, amely szerint a vásárlóerőparitásos *GDP aránya az EU átlaghoz képest* (%) két dél-európai ország esetében a 3. táblázat szerinti volt.

3. táblázat
Görögország és Portugália adatai²

	ERM-	EMU-
	csatlakozáskor	
Görögország	66,8%	68,3%
Portugália	64,7%	71,5%

Szlovénia GDP-je ezzel szemben 2002. évi adat szerint az EU átlag 69,1%-a, tehát már az *EU-csatlakozást is jóval megelőzően* magasabb volt a legtöbb fenti mutatónál. A BS közgazdászai (mint utóbb kiderült, pesszimistán) 2003-ban úgy számoltak, hogy az ország GDP-je négy év alatt eléri az EMU-átlag, tíz év alatt az EU-átlag 75%-át. Ez alig kevesebb, mint Görögország és Portugália GDP-jének aránya volt az adott évben az unió átlagához mérten.

¹ „Programme for...” u.o, ill. Finance 2006. október 27.

² Forrás: „Programme for...” melléklet.

b) Az aszimmetria-sokk

Az ilyen sokkhatást az okozhatja, hogy valamely ország olyan csoporthoz csatlakozik, amelynek gazdasági szerkezete lényegesen különbözik az övétől. *Szlovénia* esetében erre a következők miatt *nem számítottak*:

- A gazdaság *heterogenitása*. Minden említett hiányossága ellenére ugyanis a szlovén gazdaság szerkezete megfelel a fejlett országokénak: a szolgáltatások részaránya a teljes, hozzáadott értékből 64, az iparé 29, a mezőgazdaságé 2,2%.¹
- Az EMU-országokéhoz hasonló *gazdasági struktúra*.
- A gazdaság *mozgásiránya* szinkronban volt az EMU-országokéval. Ezt torzította ugyan a *volt jugoszláv tagköztársaságokhoz* való nagyobb kötődés, amelyet főként a külkereskedelem arányai jeleznek. A volt Jugoszlávia részaránya a szlovén exportból 2003-ban 17,5%, az importból 5% volt. Az összes, „kivitt” FDI 90%-át e terület vette fel.²
- A *gazdaság nyitottságának* mértéke számítások szerint megegyezett hollandéval, de kisebb volt, mint például Luxembourg, Belgium vagy Észtország esetében.

A BS elemzése szerint megfelelő gazdaságpolitikával elérhető, hogy Szlovénia az esetleges sokkhatást külső segítség nélkül, egyedül abszorbeálja. Ez fontos megállapítás, mert mögötte az rejlik, hogy az euró bevezetéséhez *nincs szükség pótlólagos külső forrásbevonásra*.

c) A gazdaság tulajdoni szerkezete

A BS előzetes elemzése utalás formájában is alig említi a szlovén gazdaság szinte egyedi, de az átmeneti gazdaságok között valóban feltűnő sajátosságát: az *állami dominanciát* (melynek jeleit már a láttuk a kereskedelmi bankok esetében). A tulajdonosi szerkezet a függetlenség elnyerésekor magán viselte a „munkás öngazdáltságból” fakadó valamennyi negatív tulajdonságot, legfőképpen azt, hogy a valódi tulajdonviszonyok áttekinthetetlenek voltak, sőt, gyakorlatilag nem is volt igazi tulajdonos. Az önálló állam megteremtésekor szinte természetes volt, hogy első lépcsőben az állam veszi át a tulajdont, majd privatizációba kezd. Ennek első szakasza 1999-ben le is zárult. Az elv és a technika az volt, hogy a *valódi irányítás* (legalábbis ebben az első lépcsőben) az *államé maradjon*, főként a *stratégiainak* ítélt ágazatokban (bank- és pénzügyi szektor, közlekedés, nehézipar, vegyipar, energetika). Az állam végül is *közvetlen* tulajdonosi szerepét is megőrizte bizonyos cégekben (itt az egyik résztulajdonos az ágazati minisztérium), de alakult néhány, a szlovének által is „*kvázi-államinak*” nevezett *tőkealap* (KAD, SOD), amelyek révén az állam *közvetett* módon megőrizte tulajdonát. Végül, a kisebb névértékű, az ellenőrzést együtt sem biztosító részvények a menedzsment, és/vagy kisorosztványesek birtokába kerültek. Jellemző, hogy a vállalatok 61,3%-ban van a kisorosztványeseknek tulajdonjoga, ám ez az össztőke alig 20%-ának felel meg.³

A szlovén közgazdászok egy része által finoman „koncentrált tulajdonnak” nevezett jelenség miatt a „privatizált” (lényegében csak átalakult) vállalatoknál a *szavazati*

¹ „Ekonomsko ogledalo” UMAR, 2007 március.

² Pomembnesjši statistički podatki o Sloveniji –Fontosabb szlovén statisztikai adatok. Szlovén Statisztikai Hivatal 2004. május, 27. old.

³ Slovenia: From Yugoslavia to the European Union i.m. 232. old.

*jog 73%-a az államé.*¹ Ez a helyzet 2002 óta alig változott. Kétségtelen előnye, hogy a gazdaság könnyebben kezelhető, akár a maastrichti kritériumok teljesítése tekintetében, a *verseny hiánya* (erre ismét fel kell hívni a figyelmet) azonban hosszú távon *súlyos károkat* okozhat. Az *EU Bizottság* már a csatlakozáskor tisztában volt a helyzettel, és (nem kis mértékben az ország méretei miatt) elfogadta azt, ám azóta is többször felhívta a figyelmet a verseny megteremtésének szükségességére.

d) Nominális kritériumok

- *Infláció*

Valamennyi kockázat és aggodalom közül az *inflációra vonatkozó volt a legnagyobb*. A BS hivatkozott elemzése szerint 2002-ben az áremelkedés 6,2% volt, 2003-ra 5%-ot jeleztek, amelyet 2005-re a kormányzat 2,8%-ra kívánta leszorítani. Az előzetes elemzés szerint *inflációs nyomást* válthat ki a szocialista rendszerből örökölt, *mesterségesen leszorított árszínvonal*, amely 2002-ben a az *EU-átlag 63%-a*, az *EMU-átlag 66%-a* volt. Ezzel szemben más szakértők azzal érveltek, hogy a 2002-es görög árszint 15, a portugál 24%-kal volt alacsonyabb, mint az uniós átlag, amelyet viszont például a svéd árak 27%-kal haladtak meg. Sokkal fontosabbnak tűnt a *strukturális aránytalanság*. A szlovén *élelmiszerárak* csak 7%-kal voltak alacsonyabbak az EU-átlagnál, lényegesen nagyobb volt azonban az eltérés az úgynevezett „*nem piaci*” *szolgáltatások* (oktatás, egészségügy stb.) esetében. Ezek 50%-kal voltak olcsóbbak, mint az EU átlag, ami szintén az *inflációs nyomás erősödését* vetítette előre. A pénzügyi kormányzat számolt azzal is, hogy a *GDP növekedése gyorsul*, ami önmagában is gyorsabb áremelkedést eredményezhet. Ezzel együtt, a *szigorú monetáris és fiskális politika* révén a kormányzat és a jegybank kezelhetőnek, illetve lényegesen csökkenthetőnek tartotta az áremelkedést.

- *Kamatlábak*

Szlovénia azzal számolt, hogy teljesíti a három legalacsonyabb inflációjú EMU-ország hosszú távú rögzített kamatához való igazodás feltételét. A *2003. évi kamatláb* átlag 6,18%, a célkitűzés 2005-re ennek 5,75%-ra történő csökkentése volt.

- *Fiskális kritériumok*

A *költségvetési deficit* GDP-hez viszonyított aránya 2003-ban 2,6%, az *állami adósságállományé* 28,3%, mindkét mutató tehát már a folyamat kezdetekor a kritériumokon belül volt. Igaz, a későbbi, komoly nagyberuházások, főleg a *közlekedési infrastruktúrában* még nem kezdődtek el. Ma már eléggé nagy biztonsággal látható, hogy ezeket a kormányok *tudatosan halasztották* az áttérést követő időkre.

e) A csatlakozás kockázatai

- *Árfolyamkockázat*

Ez lényegében az *ERM2 sávjából való kilépés kockázatát* jelenti. Az előzetes elemzés szerint az ilyen veszélyt előidéző *spekulatív tőkemozgás* ellen „az önmagával konzisztens gazdaságpolitika a legjobb védekezés”. További kockázati tényezőt jelent az *államkötvények* eladásának üteme, ezt a kormány és a jegybank

¹ U.o.

közösen, folyamatosan ellenőrzi. A kincstárral együttműködve szükséges kivédeni a *megnövekedett likviditás* (túlzottan nagy készpénz-mennyiség) kockázatát.

- *Makroökonómiai kockázat*

Ez a kockázat kapcsolódik az inflációhoz. A *belföldi túlfogyasztás* könnyen felpörgetheti a (keresleti) inflációt, ezért a BS elemzésén végigvonul annak igénye, hogy az EU-hoz igazított *kamatpolitikát* és *restriktív fiskális politikát* kell folytatni. Az áremeléseket, főleg a nem piaci szektorban szükséges módosításokat ugyanakkor „*fokozatosan kell végrehajtani*”. Ez a, mintegy mellékesen odavetett mondat nagyon is fontos kockázatot takar: nem lehetett tudni, hogy az áttérés során mely szociális kedvezményeket kell megnyirbálni, milyen állami szolgáltatásokhoz kell hozzányúlni. Ez a hagyományosan roppant erős szakszervezetek ellenállása miatt társadalmi feszültségekkel járhat. Mint később kiderült, a félelem részben jogos volt.

f) Az ERM2-höz történt csatlakozás utáni politikák

- *Monetáris politika*

A BS és a kormány is hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a jegybank e politika minden elemét *a kormánnyal együttműködve* hajtsa végre. Mai szemmel nézve feltűnő, hogy az előkészítő elemzés megemlíti: a *privatizációból* jelentős bevételek várhatók, s ez számottevően javíthatja a helyzetet, növelheti a politika mozgásterét. Erre nem került sor: a később bemutatott táblázatból kitűnik, hogy a külföldi működőtőke-befektetések kumulált összege még 2006-ban sem érte el a 4 milliárd EUR-t, amellyel Szlovénia az utolsó helyen állt a volt szocialista EU-tagok között.

- *Fiskális politika*

A BS elemzése előzetesen a 4. táblázatban látható arányokat szabta meg.

4. táblázat

A költségvetési hiány és az államadósság 2003-ban becsült alakulása¹

	2004	2005	2006	2007
Költségvetési hiány/GDP arányok (%)	1,64	1,58	1,30	0,66
Államadósság/GDP arányok (%)	27,69	26,89	25,90	

- *Az államkötvények kamatai*

2003-ban 10 és 15 éves, EUR alapú valamint 3 és 5 éves SIT alapú államkötvény volt forgalomban, továbbá az abban az évben bevezetett, 10 éves, tolár (SIT) alapú kötvény. Ez utóbbi *referencia kötvény* volt, mert kamatát a maastrichti kritérium szerint állapították meg. Az elemzés megjegyzi, hogy az állami értékpapírok kamatai valamennyi, jelenlegi tag esetében többé-kevésbé jelentősen ingadoztak az ERM-hez, illetve az EMU-hoz való csatlakozás során.

- *Munkaerő-piaci rugalmasság*

A szlovén munkaerő hagyományosan rugalmatlan, a *mobilitás alacsony*. Ez azóta sem változott, s valamennyi, erről szóló uniós elemzés, bizottsági anyag számon is

¹ Forrás: „Programme for...” melléklet.

kéri a rugalmasság növelését. 2003 júliusában az *állami szektor* munkaerő-piaci szereplői között megállapodás jött létre arról, hogy 2004-től a béreknél részleges *deindexálást* hajtanak végre, tehát a béreket nem igazítják automatikusan és nominálisan az inflációhoz. A bérmegállapításnál három tényezőt vettek figyelembe: a hazai inflációt, néhány „kiemelt” EU tagállamban tapasztalható áremelkedést, valamint az euró árfolyamát.

g) Összefoglalás: a csatlakozás folyamata

- *Az infláció megfékezése, csökkentése:* a kormányzat ezt jórészt adminisztratív módon képzelte el, tekintettel az állami tulajdonú, vagy állami befolyás alatt lévő és a központi árszabályozás igen nagy súlyára. Az infláció ellen hatott a bérek automatikus indexálásának megszüntetése az állami szektorban. A fiskális politika szigorítása döntően abban nyilvánult meg, hogy csökkentették a nem beruházás jellegű állami kiadásokat, új nagy beruházási programokat nem indítottak.
- *A kormány és a jegybank együttműködése:*
 - ⇒ közös akciótervet dolgoztak ki az ERM2 csatlakozási tárgyalásokra;
 - ⇒ összehangolták a kormány fiskális (gazdaság-) és a központi bank monetáris politikáját;
 - ⇒ megállapodtak abban, hogy minden, a közös programot befolyásoló információt megosztanak egymással;
 - ⇒ közösen vizsgálták annak módját, hogy a központi bank SIT- és devizalikviditása hogyan járulhat hozzá az államadósság kezeléséhez.

A vázolt program egészében megfelelt Szlovénia adottságainak és gazdasági helyzetének. Néhány gazdasági mutató (államadósság, költségvetési hiány) már az induláskor kiemelkedően jónak bizonyult, ami kétségtelenül növelte a döntéshozók bátorságát, önbizalmát. Az elemzés azonban nem számolt eléggé azzal, hogy a gazdaságban igen sok területen van olyan vállalati *monopolhelyzet*, amelyet a csatlakozás után minden valószínűség szerint fel kell számolni. Ez önmagában ugyan inflációcsökkentő is lehet, ám lényegesen *szűkíti a kormány mozgásterét* (Márpedig az árszabályozás, az *infláció megfékezése* az elemzés szerint az *állam* tulajdonosi, illetve a gazdasági mozgásokat *közvetlenül befolyásoló szerepére épült*.

E nem elhanyagolható *fenntartások és kockázati tényezők* figyelembe vételével, a program, bár nagyon ambiciózus volt, eleve teljesíthetőnek látszott. Ebben szerepe van annak is, hogy e *kisméretű gazdaságban* a problémák általában homogénebbek és könnyebben kezelhetők, mint a nagyobb országok esetében.

3. AZ ELSŐ HATÁSOK. MEGSZÓLAL A BELPOLITIKA

A csatlakozás folyamán a makrogazdaság az *5. táblázatban* található jellemzők szerint alakult.

A vásárlóerő-paritáson számított GDP 2006-ban 19 400 EUR volt, az EU-átlag 83,6%-a.¹ Az *5. táblázatból* egyébként kitűnik, hogy egy területet (az FDI-t) kivéve Szlovénia a gazdaság egészében jól teljesített. Különösen imponáló az *infláció* leszorítása terén elért teljesítmény.

¹ „Ekonomsko ogledalo” UMAR, 2007. március.

Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy a *privatizáció a stratégiai ágazatokban el sem kezdődött*. Az ezt célzó reformokban 2005 végén – 2006 elején, nem kis mértékben a szociális kedvezmények megnyirbálása ellen tiltakozó szakszervezetek nyomására (2005. novemberi, 40 ezres tüntetés) megtorpanás volt tapasztalható. Az euró előtti utolsó évet voltaképp a hagyományos szlovén „*gradualizmus*” („fontolva haladás”) győzelmének kell tekintenünk. A 2007 elejétől bevezetett *adóreform* is lényegében a személyi jövedelemadó sávok némi módosítását jelentette, komolyabb gazdasági hatása egyelőre nem érzékelhető. A pénzügyminiszter meg is nyugtatta a közvéleményt, hogy az *adóreform* ezzel befejezettnek tekinthető.

5. táblázat
Szlovénia főbb gazdasági mutatói 2002-2006¹

Megnevezés	2002	2003	2004	2005	2006
A GDP értéke folyó áron (Mrd EUR)	23,32	24,26	25,82	27,62	29,44
A GDP növekedése változatlan áron (%)	3,1	2,3	3,9	4,0	5,2
Az egy főre jutó GDP változatlan áron EUR/fő (nem vásárlóerő-paritáson)	11 690	12 154	12 994	13 807	14 722
Infláció (HICP, %)	6,5	4,6	3,6	2,5	2,6
Munkanélküliségi ráta (ILO szerint, %)	6,5	6,8	5,8	6,3	5,6
Az export értéke (Mrd EUR)	10,96	11,29	12,51	14,26	16,55
Az import értéke (Mrd EUR)	11,57	12,24	13,75	15,87	18,32
A folyó fizetési mérleg egyenlege (Mrd EUR)	+0,25	-0,20	-0,72	-0,54	-0,70
Közvetlen külföldi működőtőke-befektetések (kumulált adat, Mrd EUR)	2,50	2,83	3,25	3,67	3,77
Közvetlen működőtőke-kihelyezések külföldre (kumulált adat, Mrd EUR)	0,45	0,86	1,27	1,67	1,70
A költségvetés egyenlege a GDP%-ában (%)	-1,5	-1,2	-2,0	-1,4	-1,1

A SIT rögzített árfolyama az ERM-hez történt csatlakozás (2004. június 28.) óta:

1 EUR=239,640 SIT

A reálgazdasági folyamatok 2007. évi alakulásáról még csak az első adatokat ismerjük, de ezek szerint a legnagyobb félelem, az *infláció* elszabadulása *nem vált valóra*. A szlovén Fogyasztóvédelmi Szövetség 2007. március 5-én hozta nyilvánosságra az euró bevezetése utáni áralakulásra vonatkozó felmérésének eredményét.²

¹ Forrás: Szlovén Statisztikai Hivatal, „UMAR” Gazdaságkutató Intézet 2007/3.

² „Delo” 2007. március 6.

Az áruk 52%-ának árai 2006. november és 2007. február között nem változtak, 40%-uk drágább, 8%-uk olcsóbb lett. A szolgáltatások 39%-ának árai maradtak változatlanok 35%-uk drágult meg, 26%-uk vált olcsóbbá. (A fogyasztói kosár összesen 1599 árut és szolgáltatást tartalmazott, ugyanazokat, mint az eurót korábban bevezetett EU-tagállamoké). A legnagyobb mértékben a *vendéglátó-ipari szolgáltatások* ára nőtt, de volt olyan termékcsoporthoz (iparcikkek), ahol csökkentek az árak. Közgazdászok ezt a verseny hatásának tulajdonítják, de szerepet kaphatott az év elejei kiárusítás is. A Statisztikai Hivatal az év első két hónapjára az *ipari fogyasztási cikkek*nél 0,1%-os deflációt jelzett.

Ha fent azt írtuk: nem kezdődött még el a *privatizáció*, akkor azt is hozzá kell tennünk: bizonyos jelek arra utalnak, hogy az *előkészítő folyamat* megindult. Egyre több, kisebb céget hirdetnek meg magánosításra, szó van a távközlés és az energetika privatizációjának beindításáról, s bár egyelőre jórészt csak a kisebbségi hányadot kínálják eladásra, szóba került a bankszektor átalakítása is. Talán nem fantázia, hogy a szlovén tulajdonosi szerkezet *középtávon teljesen átalakulhat*. Ez megnövelheti a *külföldi tőke* érdeklődését: a *TriGránit* 250 millió eurós beruházásán (a ljubljanoi városközpont felújítása) kívül nemrég telepedett le az osztrák *Lidl* hálózat és érdeklődik az *IKEA* is. Ezek a beruházások *áttörést* jelenthetnek a szlovének külföldi tőkével kapcsolatos viszonyában. A fordulatban az *euró bevezetése döntő szerepet játszott*, az időbeni egybeesés nem a véletlen műve. (Ez jól érzékelhető az *IKEA* példáján, amely 2004-ben még elvetette a szlovéniai beruházás gondolatát.) A nyitás a külföldi tőke előtt a *siker euróbevezetés oka és eredménye* is lehet egyben.

Az új pénznem bevezetését követően szinte azonnal, 2007 elején MITJA GASPARI kormányzót a *kormány javaslatára a parlament leváltotta*, utóda e cikk lezárásáig sincs. A *kormány és a jegybank* közti összhang tehát, úgy tűnik, csak az új pénz bevezetéséig tartott.

A BS ettől függetlenül kidolgozta a *sikeres folytatás feltételrendszerét*:¹

- A szigorú monetáris és fiskális politika folytatása. A közlekedés időközben megkezdett korszerűsítése (vasútmodernizálás, autópálya-építés) miatt elképzelhető, hogy a stabilitási programhoz képest a költségvetési hiány lassabban csökken. Erre a veszélyre már januárban felhívta a figyelmet az Európai Központi Bank, de továbbra is bőven a maastrichti kritériumon belül marad.
- A nyugdíjak indexálásnak felülvizsgálata (a nyugdíj eddig ugyanis általában a béreknél gyorsabb ütemben nőtt).
- A foglalkoztatáspolitikai felülvizsgálata: a fiatalok és (az előregedő társadalom miatt) az idősebbek nagyobb mértékű bevonása a munkaerő piacra, mert ez hozzájárul a stabil költségvetéshez.
- A túlfűtött gazdasági növekedés elkerülése.
- Az ECB és a belföldi kamatlábak közötti fokozott konvergencia.
- Az energiahordozók világpiaci áremelkedésének kivédésére az alternatív energiaforrások nagyobb hasznosítása (vízi energia, a bioüzemanyag-termelés beindítása stb.).

Az induló helyzet alapján a BS a fenti feltételeket teljesíthetőnek, a *kilátásokat jónak* ítélte.

¹ Banka Slovejje: Bilten 2007. január, 60-62. old.

Az euró bevezetése *eddig* valóban *sikertörténet*. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy az előzőekben vázolt okok miatt a lépés *eleve jóval kisebb kockázattal* járt, mint bármelyik más, volt szocialista ország esetében: a szlovén gazdaság mindegyiküknél *kedvezőbb induló pozícióból* kezdhetette meg a folyamatot. Nem véletlen, hogy az akkori kormány 2003 végén tette közzé az új pénz bevezetésének programját, hiszen annyira biztos volt a sikerben, hogy ez nem kis részben a 2004. őszi parlamenti *választási kampány részének* volt tekinthető. (Végül a választásokat nem is emiatt vesztette el.) *A veszélyek még csak ezután következnek*. Még nem kiszámítható nyomást gyakorol a *költségvetésre* a 2008 első felében esedékes *soros EU-elnökség*, melynek költségeit 2005-ben 63 millió euróra becsülték, jelenleg ennek többszörösét sem tartják lehetetlennek.¹ Szlovénia számos vonatkozásban a *jóléti társadalom* elemeit tartalmazza (érdekvédelem, nyugdíjrendszer, szociális biztonsági háló stb.), miközben igen nagy relatív elmaradása a valódi „jóléti” államoktól növekedhet is, ha versenyképességet, illetve piacokat veszít. Ezért előbb-utóbb a 2006 elején félbehagyott *reformok folytatására*, így a privatizáció korlátainak feloldására, a versenyre ösztönző *külföldi tőke* beengedésére kényszerül. Be kell fejezni a költségvetési hiány szinten tartása miatt elhalasztott, már említett *infrastrukturális beruházásokat* is. Tekintve, hogy *2008 ismét választási év lesz*, könnyen lehet, hogy e teendők maradéktalan elvégzésére addig már nehezen kerül sor. Elkerülhetetlen lesz bizonyos társadalmi feszültség is. Márpedig a *siker megszilárdítása e lépéseken fog múlni*.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Slovenia: From Yugoslavia to the European Union. The World Bank, Washington D.C., 2004. (angolul).
2. Energetska Bilanca Republike Slovenije 2006 (A Szlovén Köztársaság 2006. évi energiamérlege). Gazdasági Minisztérium, Ljubljana, 2006 május (szlovénül).
3. Programme for ERM II, Entry and Adoption of the Euro. Joint Programme of the Slovenian Government and the Bank of Slovenia. Ljubljana, 2003. november (angolul).
4. „Finance” szlovén nyelvű gazdasági-üzleti napilap 2005-2006-2007. évi számai.
5. „Delo” szlovén napilap 2007. évi számai.
6. Banka Slovenije: Bilten 2007. január, 60-62. old (angolul).
7. Ekonomsko ogledalo” UMAR, 2007 március (szlovénül).
8. Pomembnesjši statistički podatki o Sloveniji –Fontosabb szlovén statisztikai adatok) Szlovén Statisztikai Hivatal 2004. május (szlovénül).

¹ „Finance” 2005 augusztus 21., 2007. január 22.